

Tekenen in de tijd 167

2-8 oktober 2022

Aan het begin van de rozenkransmaand oktober las Erik Borgman een boek waarin Mariaverering, het bidden van de rozenkrans en Lourdes centraal staan. Zijn collega Fred van Iersel schrijft 'met de dood voor ogen' over waar een mens echt van leeft: barmhartige ogen.

Afgelopen week las ik het boek *Een leven lang Lourdes* van Fred van Iersel. Fred is een paar jaar ouder dan ik en een oud-medestudent uit aan de theologische faculteit in Nijmegen. Tot zijn recente pensionering was hij een collega aan de Tilburgse universiteit. Hij houdt zich voornamelijk bezig met de ethiek van oorlog en vrede en was tijdens een uitermate turbulente periode voorzitter van Pax Christi en later hoofdlegeraalmoezenier. De ondertitel van het boek is *Ervaringen en reflecties met mijn dood voor ogen*. Fred van Iersel is zijn leven lang halfzijdig verlamd geweest en heeft nu ook een dodelijke ziekte. Het is aanleiding om nog eens naar zijn levensloop te kijken, persoonlijk en professioneel, en daarover een en ander op te schrijven. Veel daarvan is waarschijnlijk alleen goed te volgen voor mensen die de ontwikkelingen in en rondom de Rooms-Katholieke Kerk en de theologie van die tijd in Nederland – en de conflicten die zich hebben voorgedaan – kennen.

Dat is jammer, want er zit een laag in het boek die voor een veel breder publiek interessant is. Het boek stelt uiteindelijk de vraag waarvan een mens leeft. Voor iemand met de handicap van Fred van Iersel stelt die vraag zich extra scherp. Het boek maakt duidelijk dat hem dankzij zijn moeder en diverse andere mensen in zijn omgeving – onder wie zijn oom Bas van Iersel (1924-1999), die in onze tijd in Nijmegen hoogleraar Nieuwe Testament was – de opsluiting in zijn handicap bespaard is gebleven. Hij heeft een universitaire opleiding afgemaakt, is gepromoveerd, werkte bij de krijgsmacht en werd hoogleraar, maar dat was allemaal nooit vanzelfsprekend. Maar er is nog een diepere laag en die wordt in het boek aangeduid met de naam van de Franse Mariabedevaartplaats Lourdes. Lourdes is voor Fred het beeld van de omkeer van perspectief die paus Franciscus aanduidt als: in het centrum stellen van de periferie. In Lourdes, schrijft Fred, is het perspectief in vergelijking met de gebruikelijke cultuur diametraal omgekeerd. Daar is de zieke de norm en de gezonde te gast. Dit is aanleiding tot een ongekend gevoel geaccepteerd en geliefd te zijn, zo maakt Fred van Iersel in zijn boek duidelijk.

Hij had het mij ook al eens verteld, maar het ontroerde mij opnieuw. Fred van Iersel beschrijft hoe hij in Lourdes niet genezen werd van zijn handicap – daar ging hij ook niet per se voor – maar wel van zijn verlangen te genezen. Wachtend op zijn beurt om te worden ondergedompeld in het water uit de bron die Bernadette Soubirous (1844-1879) op aanwijzing van de aan haar verschijnende Maria gegraven had, zag hij tal van anderen die er volgens hem veel erger aan toe waren. Hij kon niet anders dan denken: 'Heer, laat hen voorgaan!' Als er iemand genezen moest worden, dan hadden anderen het meer nodig dan hij. Hij schrijft er nuchter en feitelijk over, maar ik ben onder de indruk van dit vermogen niet jezelf centraal te zetten. Als ik ook maar enigszins last heb van mijn lichaam, kost het mij grote moeite daarop niet al te zeer gefixeerd te raken. Hoe bijzonder is het dan dat iemand uit de grond van zijn hart zijn handicap kan accepteren die zijn leven zo sterk heeft bepaald – en niet heeft vergemakkelijkt.

Voor Fred van Iersel is Lourdes een plaats van genade. Dat wil zeggen: een plaats waar de zieke en zijn ziekte zozeer geaccepteerd zijn, dat hij of zij er zich niet verkrampt tegen hoeft te verzetten, maar met open handen kan leven en – zo schrijft Fred met de dood voor ogen in 2022 – kan sterven. Met de Beatles: *Let it be*.

De verering van Maria is in de familie van Fred van Iersel een traditie. Fred bezocht als kind met zijn moeder de Kapel in 't Zand, een parochiekerk en Mariabedevaartsoord bij Roermond. Zijn vader had op het seminarie gezeten van de paters montfortanen, maar was naar huis gestuurd vanwege een klein lichamelijk gebrek, in die tijd een zogenoemd wijdingsbeletsel, een reden om iemand niet tot priester te wijden. Hij hield echter contact met leden van deze door Louis-Marie Grignion de Montfort (1673-1716) opgerichte congregatie die officieel Societas Mariae Montfortana heet. Ook zijn oom Bas was lid van dit sterk op Maria en haar verering gerichte gezelschap.

Maar de band met Maria is ook iets van hem persoonlijk geworden. Dat geldt voor mij op iets andere manier dan voor hem ook, maar dat is voor onze generatie theologen niet vanzelfsprekend. Fred verloochent zijn herkomst in de theologie van de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw niet. Hij gaat in op de kritiek op de Mariaverering van de Amerikaanse feministische theologe Rosemary Radford Ruether (1936–2022) en schrijft over Maria als sterke vrouw en profetes. Toch speelt door het hele boek heen Maria vooral een rol als degene die ons met barmhartige ogen ziet, zoals het in het Salve Regina wordt geformuleerd: Sla op ons uw barmhartige ogen, *illos tuos misericordes oculos ad nos converte*.

Aan het einde van het boek staan enkele teksten waaruit blijkt dat Fred zich in zijn leven regelmatig verworpen en geminacht heeft gevoeld. Zijn geloof heeft hem door dit alles heen gedragen: 'Steeds als ik het minachten moe ben | zijt Gij mij nabij | Bron van veerkracht | Uw wil geschiede.' Ik lees het als uitdrukking van ultiem vertrouwen 'met de dood voor ogen'.

Tussen deze teksten ook een gebed tot Maria dat ik tot slot helemaal citeer:

Gij aanwezige
Zachte kracht
Sterke vrouw
Wijs mij de weg
Naar eenheid
Van kracht en zwakte
Van kracht die in zwakte woont
diep in mij.
Wees gegroet.

Daarvan leeft een mens: van barmhartige ogen die de kracht wekken die in zwakte woont. Van Maria en van allen die doen en zijn zoals zij. Wees gegroet.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus

Fred van Iersel, *Een leven lang Lourdes: Ervaringen en reflecties met mijn dood voor ogen*, Baarn: Adveniat 2022.